

**ZAKRES WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI
WYMAGANY NA KONKURSIE GEOGRAFICZNYM
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM
W ROKU SZKOLNYM 2024/2025**

Zakres wiedzy wymagany od uczestników na etapie szkolnym

Od uczestników konkursu na tym etapie wymagany jest zakres wiedzy i umiejętności wymienionych w podstawie programowej z geografii dla szkoły podstawowej opublikowanej w Rozporządzeniu Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (...) – Dz. U. 2024, poz.996.

Zakres wiedzy wymagany od uczestników na etapie rejonowym i wojewódzkim¹

I. Mapa i inne źródła informacji geograficznej:

- *źródła informacji geograficznej,*
- mapa i jej elementy,
- stosowanie legendy do odczytywania informacji,
- rodzaje skali mapy,
- odczytywanie i przekształcanie skali mapy,
- obliczanie odległości i *powierzchni* na mapie i w terenie za pomocą skali,
- znaki kartograficzne i topograficzne na mapie,
- ukształtowanie powierzchni na mapie,
- wysokość względna i bezwzględna,
- czytanie treści mapy Polski,
- rozpoznawanie na mapie składników krajobrazu Polski,
- rodzaje map: ogólnogeograficzne, tematyczne, krajobrazowe i turystyczne.

II. Krajobrazy Polski:

- pojęcie i składniki krajobrazu,
- pasy rzeźby terenu w Polsce,
- krajobrazy Polski: wysokogórski, wyżynny, nizinny, pojezierny, nadmorski, wielkomijski, miejsko-przemysłowy, rolniczy,
- główne cechy krajobrazów Polski oraz ich zróżnicowanie,
- krajobrazy Polski w opisach oraz na ilustracjach,

¹ zakres wiedzy zapisany kursywą obejmuje treści wymagane na etapie wojewódzkim.

- położenie krain geograficznych na mapie Polski,
- położenie fizycznogeograficzne Polski,
- wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski,
- podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów,
- najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz ich położenie na mapie,
- pozytywne i negatywne zmiany w krajobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka,

III. Lądy i oceany na Ziemi:

- kontynenty i oceany oraz ich położenie na mapie świata,
- dzieje odkryć geograficznych,
- trasy pierwszych wypraw geograficznych,
- wielcy podróżnicy ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć Polaków,
- wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i akweny morskie na trasach pierwszych wypraw geograficznych,
- zewnętrzne i wewnętrzne procesy geologiczne,
- formy rzeźby powierzchni Ziemi jako efekt działania procesów geologicznych.

IV. Krajobrazy świata:

- pogoda a klimat,
- składniki pogody,
- czynniki klimatotwórcze,
- strefowość i piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie,
- charakterystyka stref klimatycznych i głównych typów klimatu,
- położenie poznawanych typów krajobrazów na mapie świata,
- wilgotny las równikowy, sawanna, pustynia gorąca, krajobraz śródziemnomorski, step, lasy strefy umiarkowanej (liściasty, mieszany i tajga), tundra, pustynia lodowa, krajobraz wysokogórski.
- główne cechy krajobrazów świata w opisach i na ilustracjach,
- rośliny i zwierzęta typowe dla poznawanych krajobrazów,
- przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania i głównych zajęć mieszkańców poznanych obszarów,
- współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka,
- zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów,
- obliczanie amplitudy i średniej temperatury powietrza,
- wartość i przebieg temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie klimatogramów i map klimatycznych.

V. Ruchy Ziemi:

- budowa Układu Słonecznego
- rodzaje ciał niebieskich w Układzie Słonecznym,,
- kształt i rozmiary Ziemi,
- ruchy Ziemi i ich następstwa,
- rachuba czasu na Ziemi (czas słoneczny, *czas strefowy*, *strefy czasowe*, *granica zmiany daty*, *czas urzędowy*, kalendarz),
- *obliczanie wysokości Słońca w różnych porach dnia i roku na kuli ziemskiej*,
- zmiany oświetlenia Ziemi i długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku,
- *obliczanie szerokości geograficznej na podstawie wysokości Słońca*,
- strefy oświetlenia Ziemi,
- związek między ruchem obiegowym Ziemi, a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi.

VI. Współrzędne geograficzne:

- bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe na mapie,
- cechy południków i równoleżników,
- siatka geograficzna, siatka kartograficzna,
- współrzędne geograficzne: szerokość i długość geograficzna,
- położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów,
- położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach na podstawie współrzędnych geograficznych,
- rozciągłość południkowa i równoleżnikowa,

VII. Geografia Europy:

- położenie i przebieg granic oraz linii brzegowej Europy,
- typy wybrzeży w Europie,
- cechy ukształtowania powierzchni Europy,
- zjawiska występujące na granicach płyt litosfery (wulkanizm i trzęsienia ziemi),
- pojęcia: magma, erupcja, wulkan, lawa, bazalt, gejzer,
- zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują,
- strefy klimatyczne, typy i odmiany klimatu w Europie,
- podział polityczny Europy oraz rola Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu,
- rozmieszczenie ludności oraz starzenie się społeczeństw,
- *przyczyny i konsekwencje zróżnicowania demograficznego ludności Europy*,
- przyczyny migracji ludności w Europie,

- społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy,
- największe europejskie metropolie – podobieństwa i różnice,
- zadania i funkcje rolnictwa,
- warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Europie,
- zadania i funkcje przemysłu, czynniki rozwoju przemysłu,
- znaczenie nowoczesnego przemysłu, rolnictwa i usług w gospodarce na przykładzie Francji,
- odnawialne i nieodnawialne źródła energii,
- struktura produkcji energii w wybranych krajach europejskich,
- walory przyrodnicze i kulturowe Europy Południowej,
- turystyka w Europie Południowej.

VIII. Sąsiedzi Polski:

- przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech,
- restrukturyzacja przemysłu w Nadrenii Północnej-Westfalii,
- dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi,
- środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji,
- problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy,
- zróżnicowanie przyrodnicze Rosji,
- surowce mineralne i okręgi przemysłowe Rosji,
- relacje Polski z krajami sąsiadującymi, przykłady współpracy,
- euroregiony i ich znaczenie.

IX. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy:

- położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski,
- długość i przebieg granic Polski (w tym morskich wód wewnętrznych),
- konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej obszaru Polski,
- wydarzenia geologiczne na obszarze Polski,
- obszar Polski na tle struktur geologicznych Europy,
- ruchy górotwórcze i zlodowacenia oraz ich wpływ na rzeźbę Polski,
- typy genetyczne gór w Europie i Polsce,
- zasięgi zlodowaceń w Polsce,
- cechy rzeźby staro- i młodoglacjalnej,
- formy rzeźby polodowcowej,
- cechy rzeźby terenu w Polsce,
- główne czynniki kształtujące klimat Polski,
- masy powietrza kształtujące pogodę w Polsce,
- elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego,
- przejściowość klimatu Polski,
- wiatry lokalne w Polsce (bryza, halny),
- położenie Bałtyku,

- środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód,
- linia brzegowa i typy wybrzeży na Bałtyku,
- temperatura i zasolenie Bałtyku,
- terminy: źródło, rzeka główna, dopływ, system rzeczny, dorzecze, zlewisko, dział wodny, dolina rzeczna, koryto rzeczne, sztuczny zbiornik wodny, retencja,
- typy ujść rzecznych w Polsce i Europie,
- główne rzeki Polski i ich systemy,
- walory przyrodnicze Wisły i Odry,
- jeziora Polski – pochodzenie genetyczne, przykłady,
- znaczenie gospodarcze rzek i jezior w Polsce,
- przyczyny powodzi w Polsce, obszary zagrożone powodzią, sposoby zapobiegania powodziom,
- pojęcie gleby i czynniki glebotwórcze,
- główne poziomy glebowe,
- główne typy gleb w Polsce - ich cechy, rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocena przydatności rolniczej,
- lasy w Polsce i ich rodzaje,
- zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski,
- podział i rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski oraz ich znaczenie gospodarcze,
- formy ochrony przyrody w Polsce,
- położenie parków narodowych na mapie Polski oraz parków krajobrazowych i unikalnych rezerwatów oraz pomników przyrody w województwie zachodniopomorskim,
- dominujące cechy środowiska przyrodniczego województwa zachodniopomorskiego (środowisko przyrodnicze).

X. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy:

- mapa polityczna Europy i podział administracyjny Polski,
- zmiany na mapie politycznej Europy w drugiej połowie XX w.,
- terytoria zależne państw europejskich,
- rozmieszczenie ludności Polski i zróżnicowanie gęstości zaludnienia,
- terminy: przyrost naturalny, współczynnik przyrostu naturalnego, piramida wieku i płci, migracje, imigracja, emigracja, saldo migracji,
- zmiany liczby ludności Polski po 1945 r.,
- *struktura demograficzna Polski (wiekowa, płci, narodowościowa, etniczna, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia, bezrobocia),*
- zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce,
- rodzaje migracji Polaków oraz ich przyczyny i skutki,
- przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce,

- *zróźnicowanie przestrzenne bezrobocia w Europie i Polsce,*
- poziom urbanizacji w Polsce i Europie oraz zróźnicowanie polskich miast,
- rodzaje aglomeracji i przykłady w Polsce i Europie,
- zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców wybranych krain geograficznych Polski,
- sektory gospodarki Polski,
- warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce,
- przestrzenne zróźnicowanie głównych upraw (struktura upraw) i chowu zwierząt w Polsce,
- produkcja roślinna i zwierzęca w Polsce na tle innych krajów Europy,
- wpływ Unii Europejskiej na polskie rolnictwo,
- podział przemysłu na sekcje i działy,
- zmiany struktury przemysłu Polski, restrukturyzacja - przykłady
- przemysł wydobywczy w Polsce (roczne wydobycie głównych surowców),
- źródła energii i struktura produkcji energii w Polsce,
- typy i rozmieszczenie elektrowni w Polsce,
- odnawialne źródła energii,
- rodzaje usług w Polsce,
- podział komunikacji,
- rodzaje i *znaczenie* transportu w Polsce,
- *znaczenie transportu i łączności, dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju,*
- *gospodarka morska w Polsce,*
- największe porty, *struktura i wielkość przeladunków w portach,*
- terminy: eksport, import, saldo bilansu handlu zagranicznego,
- główni partnerzy handlowi Polski,
- główne towary importowane i eksportowane
- atrakcyjność turystyczna Polski, regiony turystyczne Polski,
- obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości i ich położenie na mapie Polski,
- osiągnięcia Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesy polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej.

XI. Relacje między elementami środowiska geograficznego na przykładzie wybranych obszarów Polski:

- wpływ sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi,
- wpływ warunków przyrodniczych (zasoby surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) i pozaprzyrodniczych na produkcję energii ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych,
- przemiany gospodarcze w Polsce po 1989 roku i ich wpływ na strukturę zatrudnienia,

XII. Województwo zachodniopomorskie - „Mała ojczyzna”:

- położenie regionu na mapie Polski,
- środowisko przyrodnicze regionu i jego główne cechy,
- *struktura demograficzna ludności i struktura gospodarki regionu,*
- *kulturowe walory regionu,*
- *główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności regionu.*

XIII. Geografia regionalna:

- *Azja, jako kontynent kontrastów geograficznych,*
- *położenie geograficzne i linia brzegowa Azji,*
- *cechy środowiska geograficznego Azji,*
- *pacyficzny „pierścień ognia”,*
- *związki między przebiegiem granic płyt litosfery, a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami,*
- *klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej i jego związek z rytmem upraw oraz „kulturą ryżu”,*
- *kontrasty klimatyczne i roślinne,*
- *zróźnicowanie sieci rzecznej,*
- *Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych,*
- *cechy nowoczesnej gospodarki,*
- *struktura zatrudnienia i źródła gospodarczego rozwoju Japonii,*
- *Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej,*
- *rola przemysłu high-tech w światowej gospodarce,*
- *Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych,*
- *największe aglomeracje Indii i przyczyny powstania slumsów,*
- *cechy gospodarki Indii,*
- *Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszary konfliktów zbrojnych,*
- *konflikty zbrojne i terroryzm na Bliskim Wschodzie,*
- *położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych,*
- *cyrkulacja powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i jej związek z rozmieszczeniem opadów,*
- *strefowość klimatyczno-roślinno-glebowa Afryki,*
- *sieć rzeczna i jeziora Afryki,*
- *przyczyny pustyńnienia oraz warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu,*
- *typy rolnictwa w Afryce,*
- *rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej,*
- *przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii,*

- *tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce,*
- *walory przyrodnicze i kulturowe oraz rozwój turystyki w Kenii,*
- *rozszerzenie południkowa i kształtowanie powierzchni Ameryki,*
- *podział Ameryki,*
- *kształtowanie powierzchni Ameryki,*
- *strefy klimatyczne i roślinne Ameryki,*
- *wody powierzchniowe Ameryki,*
- *północna granica upraw i lasów w Kanadzie,*
- *tornado, cyklony i powodzie w Ameryce Północnej – mechanizmy powstawania i skutki,*
- *piętrowość roślinna w wilgotnym lesie równikowym*
- *problemy zagospodarowania Amazonii oraz ekologiczne skutki jej wylesiania,*
- *zmiany liczby ludności Ameryki,*
- *przyczyny zróżnicowania rasowego i etnicznego Ameryki,*
- *sytuacja rdzennej ludności Ameryki,*
- *cechy megalopolis w Ameryce Północnej, największe aglomeracje i megalopolis na świecie,*
- *przyczyny i skutki powstawania slumsów w wielkich miastach Ameryki,*
- *Dolina Krzemowa, jako przykład technopolii,*
- *rola Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej,*
- *środowisko przyrodnicze Australii i Oceanii,*
- *endemity w Australii i na Wyspach Oceanii,*
- *wody powierzchniowe i zbiorniki wód podziemnych (basen artezyjski),*
- *roz rozmieszczenie ludności i gospodarka Australii,*
- *rdzenni mieszkańcy Australii,*
- *położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy i Arktyki,*
- *klimat Antarktydy, dzień i noc polarna,*
- *lądolody i ich budowa,*
- *badania naukowe prowadzone w Arktyce i Antarktyce – Traktat Antarktyczny,*
- *osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych.*

XIV. Znajomość mapy:

- *mapa fizyczna świata,*
- *mapa fizyczna Europy,*
- *mapa fizyczna Polski,*
- *mapa fizyczna i podział administracyjny województwa zachodniopomorskiego,*
- *podział polityczny świata,*
- *podział polityczny Europy,*
- *podział administracyjny Polski.*

Uczestnik konkursu

1. odczytuje, interpretuje, analizuje i przetwarza informacje zapisane w postaci map, tekstów, rysunku poziomicowego, wykresów, tabel, fotografii, modeli, schematów, diagramów, klimatogramów, profili glebowych i geologicznych, danych statystycznych,
2. wykorzystuje wiedzę geograficzną, mapy i inne źródła informacji do wykonywania obliczeń (np. odległości, *powierzchni*, skali, wysokości względnej i bezwzględnej, rachuby czasu, wysokości Słońca podczas górowania, szerokości i długości geograficznej, amplitudy temperatur, współrzędnych geograficznych, *mierników demograficznych, wskaźników gospodarczych*),
3. posługuje się właściwymi terminami, definicjami, pojęciami w celu opisywania i wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym,
4. identyfikuje związki i współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,
5. rozumie relacje przestrzenne przyroda-człowiek i wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka,
6. wyjaśnia, ocenia przebieg i konsekwencje zjawisk i procesów przyrodniczych oraz społeczno-gospodarczych,
7. lokalizuje na różnych rodzajach map obiekty geograficzne na świecie i w Polsce;
8. integruje, w rozwiązywaniu zadań, wiedzę przyrodniczą z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną.

Wykaz literatury stanowiącej pomoc dla nauczyciela i ucznia:

- 1) Angiel J., Kaszowski L., *Geografia fizyczna. Słowniczek ucznia*, WSiP, Warszawa (wyd.dowolne);
- 2) Domachowski R., Młynarczyk G., *Geografia – zadania na mapach konturowych i topograficznych*, Demart, Warszawa 2001;
- 3) Flis J., *Szkolny słownik geograficzny*, WSiP, Warszawa (wyd. dowolne);
- 4) Kondracki J., *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa (wyd. dowolne);
- 5) *Świat w liczbach*, WSiP, Warszawa (wyd. nie starsze niż z 2018);
- 6) *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2022*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2022,
- 7) *Wielka encyklopedia geografii świata* – redakcja: Krzysztof Wojciechowski; Wydawnictwo: Górnicki,
- 8) Wilk A., *Geografia w obrazach i mapach*, Rea
- 9) Szewczyk Z., Mikołajczyk M., *Ekologia i ochrona środowiska. Przewodnik dla młodzieży*, EkoPress,
- 10) Nowicki P., Borkowska E., *Geografia w pytaniach i zadaniach*, Nowa Era,
- 11) Kwiatkowski J., Nowak A., *Zadania i testy z geografii*, GWP,

- 12) Kaczmarek A., Kozłowski T., *Geografia fizyczna Ziemi*, PWN,
- 13) Bartosz T., Grzyb M., *Geografia regionalna świata*, Polskie Wydawnictwo Naukowe,
- 14) Wawrzyniak J., Nowak H., *Geografia społeczno-ekonomiczna: Zasady, problemy, rozwiązania*, PWN
- 15) podręczniki, ćwiczenia, atlasy i mapy zatwierdzone przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania,
- 16) Geoportal Polska – geoportal.gov.pl
- 17) NASA Earth Observing System Data and Information System (EOSDIS) – earthdata.nasa.gov
- 18) World Atlas – worldatlas.com